

**KÜRT SORUNUNUN DEMOKRATİK ÇÖZÜM SÜRECİNDE
HALKLARIN HAKLARININ TANINMASINDA İNSAN HAKLARI HAREKETİNİN ROLÜ
ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ
(27-28 Nisan 2013)**

İHD Genel Merkez Yönetim Kurulu ve Onur Kurulu üyeleri ile Şube ve Temsilcilik Başkanlarından oluşan 90 insan hakları savunucusu tarafından Ankara Kızılcahamam'da 27-28 Nisan 2013 tarihlerinde Çalıştay yapılmıştır.

Çalıştay dört ana başlıkta yapılmıştır.

I-Halkların haklarının tanınmasında anayasal, yasal ve idari çözümler başlıklı grup çalışması raporu.

Bu başlıkta İHD Genel Başkanı Av. Öztürk Türkdoğan tarafından İHD'nin yeni ve demokratik Anayasa önerileri Çalıştay konusu bağlamında ele alınmış ve sunum yapılmıştır. Sunumda ayrıca, yasal ve idari tedbirler de anlatılmıştır. Sunum ve grup tartışmalarından sonra aşağıdaki sonuç bildirgesi hazırlanmıştır.

Yeni ve demokratik Anayasa aşağıda belirttiğimiz ilkelere uygun olarak yapılmalıdır.

1.Anayasa bütünüyle yeniden yazılmalıdır

1982 Anayasası, 2010'daki kapsamlı değişiklik de dahil olmak üzere günümüze dek 17 kez değiştirilmiştir. Bu değişiklikler Türkiye'nin demokrasi ve insan hakları sorunlarını çözememiştir. Mevcut Anayasa bir darbe anayasasıdır. Bu nedenle mevcut anayasa referans alınmamalı ve anayasa bütünüyle yeniden yazılmalıdır.

2. Anayasanın yapım sürecinde eşitlik, özgürlük, barış, adalet, demokrasi, hukukun üstünlüğü, çoğulculuk, yerinden yönetim, çok kültürlülük, açıklık ve katılımcılık ilkeleri esas alınmalıdır

Yeni anayasanın tüm toplumun kabul ettiği ve sahiplendiği, meşruiyeti tartışılmayacak bir mutabakat metni olması için, yapım sürecinde, çağımız demokrasilerinin vazgeçilmez unsur olarak kabul ettikleri bu ilkelerin hayata geçirilmesini sağlayacak katılım süreçleriyle birlikte düzenlenmesi zorunludur.

3. Anayasa insan haklarına dayalı olmalı ve temel hak ve özgürlüklere aykırı hiçbir önermeyi içermemelidir

Yeni anayasa, Birleşmiş Milletler ve başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri başta olmak üzere Avrupa Konseyi temel insan hakları sözleşmeleri ile Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na aykırı hiçbir unsur içermemeli ve değer taşıyıcı olmalıdır.

4. Anayasa başta Kürt sorunu olmak üzere Türkiye'nin temel sorunlarını çözecek şekilde tasarlanmalıdır

Yeni anayasa yukarıda sayılan ilk üç madde ekseninde, Türkiye'nin en temel sorunları olan Kürt sorunu, din ve vicdan özgürlükleri sorunlarına kalıcı çözümler getirmeli; askeri vesayet dahil tüm vesayet kurumlarının etkinliğine son vermeli; aşırı merkeziyetçi ve denetimden uzak tutulan idarenin yerine yerinden yönetimi esas alan, denetime açık, hesap verebilir bir devlet yapısının oluşturulmasını sağlamalı; ayrımcılığın her türüne karşı güvenceleri oluşturmalı; ifade ve örgütlenme özgürlüğünü mutlak biçimde güvence altına almalı; hukukun üstünlüğüne dayalı bir yargı yapılanmasını gerçekleştirmeli ve adil yargılanma hakkını güvence altına almalı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya dönük olmalıdır.

I- ANAYASANIN BAŞLANGIÇ METNİ

Türkiye'nin, demokrasinin çoğulculuk, açıklık ve katılımcılık ilkelerine uygun olarak yeni ve demokratik bir anayasaya ihtiyacı olduğundan, Türkiye'de yaşayan bütün etnik grupların, dil gruplarının, din gruplarının, inanç gruplarının varlığı genel bir ilke olarak kabul edilmeli ve bunların bu anayasa ile belirlenecek kurallar çerçevesinde, barış içinde bir arada demokratik cumhuriyet içerisinde yaşama kararlılığında olacakları ifade edilmelidir.

Başlangıç metninde, **BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde yer aldığı gibi başta zulme karşı direnme hakkı olmak üzere insanların yoksulluktan ve korkudan kurtulma hakları** olduğu ifade edilmelidir.

Başlangıç metninde, halkların özgürlük, barış ve güvenlik haklarına vurgu yapılmalı; soykırım başta olmak üzere insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırganlık suçlarına karşı olunduğu, bunların işlenmemesi için ulusal ve uluslar arası düzeyde her türlü çabanın gösterilmesi gerektiği ifade edilmelidir.

2- GENEL İLKELER

İnsan Onuru

Anayasanın ilk maddesi "insanlar onurda ve haklarda eşittir" evrensel ilkesi ile başlamalıdır. Bugüne kadar ki tüm anayasalarda önce devlet sonra birey gelmekte idi. Yeni ve demokratik anayasada önce birey sonra devlet gelmelidir.

Demokratik Cumhuriyet

Türkiye devletinin bir demokratik Cumhuriyet olduğu biçiminde düzenlenmeli, demokratiklik vurgusu kuvvetlendirilmelidir.

Halklar ve İnançlar Topluluğu, İnsan Haklarına Dayalılık, Laiklik, Sosyal Adalet ve Sosyal hukuk devleti, Hukukun Üstünlüğü

Ülkede yaşayan halkların, özgürlük, barış ve güvenlik hakları vurgulanmalı ve inançlara genel bir ilke olarak atıf yapmalı, demokratik cumhuriyetin insan haklarına dayalı olduğu belirtilmeli, hukukun üstünlüğüne, laiklik ilkesine, sosyal adalet ve hukuk devleti kavramlarına yer verilmelidir.

Resmi Dil, Çok Dillilik ve Çok Kültürlülük

Resmi dilin Türkçe olduğu belirtildikten sonra; yerel yönetimlerin bölgesel ve azınlık dillerini de Türkçenin yanında resmi dil olarak belirleme yetkisi tanınmalıdır. Ayrıca, devletin bölgesel ve azınlık dillerinin yazılı ve sözlü olarak kamusal ve özel hayatta kullanılmasını kolaylaştırmak ve teşvik etmekle yükümlü olduğu vurgulanmalıdır.

Kuvvetler Ayrılığı

Anayasada kuvvetler ayrılığı ilkesine yer verilmelidir.

Hukuk Önünde Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı

Anayasada eşitlik maddesi düzenlenirken, herkesin dil, ırk, etnik köken, renk, cinsiyet, cinsel yönelim ve cinsel kimlik, felsefi ve siyasi görüş ve inanç, din ve mezhep, sosyal statü, medeni hal, sağlık durumu, engellilik, yaş, hamilelik ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin hukuk önünde eşit olduğu belirtilmelidir.

Kadın erkek eşitliği toplumsal cinsiyet eşitliğini kapsayacak şekilde özel olarak vurgulanmalıdır.

Ayrımcılıkla mücadele edilmesi ve eşitlik sağlanması için oluşturulacak bağımsız kurumlara dayanak teşkil edecek düzenlemeye yer verilmelidir.

Sosyal Devletin Görevleri

Devletin görevleri sosyal devletin görevleri olarak yeniden düzenlenmelidir. Yeni liberal ekonomi politikalarının ekonomik, sosyal, kültürel ve dayanışma haklarında meydana getireceği ihlalleri önleme görevinin sosyal devlete görev olarak verilmesi gerekmektedir.

3-TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLER

Anayasada temel hak ve özgürlükler ayırım yapılmadan bir bütün olarak yani kişisel, siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ve dayanışma hakları evrensel sözleşmelerdeki gibi düzenlenmelidir. Düşünceyi ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü en temel özgürlük olarak mutlak bir koruma altına alınmalıdır.

Bu bölümde temel hak ve özgürlükler düzenlenirken, birey hakları yanında, dil hakları, kültürel haklar, engelli hakları, özel olarak korunması gereken grupların hakları gibi topluluk hakları da güvence altına alınmalıdır.

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında, bu hakların özüne dokunulamayacağını açıkça ifade edilmeli, bunun dışındaki sınırlamaların Anayasa'ya ve temel hak ve özgürlüklerle ilgili insan hakları sözleşmelerine aykırı olamayacağı belirtilmelidir.

Yaşam Hakkı;

Ölüm cezası yerine getirilen ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası kaldırılmalıdır. Bu ceza sonuç itibarı ile ölüme kadar sürdürüldüğünden, yaşam hakkına aykırıdır.

Yaşam hakkının korunması ile ilgili olarak şiddetle mücadele konusunda anayasada düzenleme yapılmalı, güvenlik elemanları dahil herkesin silah taşıma ve kullanması mümkün olduğu kadar kısıtlanmalı, mümkünse yasaklanmalıdır.

Din ve Vicdan Özgürlüğü

Öncelikle hem vicdan özgürlüğü açısından hem de militarizmle mücadele açısından vicdani ret hakkının mutlak olarak tanınması sağlanmalı ve nasıl kullanılacağı açıkça belirtilmelidir.

Laiklik ilkesi uyarınca devletin tüm dinler, mezhepler, inançlar ve inançsızlık karşısında eşit mesafede olacağı düzenlenmeli ve bunların inançlarını yaşamaları için gerekli her türlü kolaylığı eşit biçimde sağlayacağı vurgulanmalıdır. Zorunlu din dersi uygulaması kaldırılmalıdır. Reşit olan bireylerin kamusal alan dahil inançları ve kültürleri gereği kıyafetleri ile ilgili(örneğin, başörtüsü yasağı gibi) yasaklayıcı anlam ve sonuç doğuracak yorumlar yerine açık bir şekilde serbesti getirilmelidir. Tüm dinler ile inançların kendi din adamlarını yetiştirmeleri ile ibadet ve inanç merkezlerini kurmaları serbest olmalıdır(örneğin, Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması gibi).

Devrim kanunları nedeni ile el konulan ve müzeye dönüştürülen çeşitli inanç merkezleri ile doğal ve tarihi inanç merkezleri ve yapıları ait olduğu inançların temsilcilerine iadesi ile ilgili anayasaya geçici bir hüküm eklenmelidir.(Örneğin Hacı Bektaş'ı Veli Dergâhı, Düzgün Baba ziyaretgâhı gibi)

Siyasal Yaşama Katılma Hakkı ve Siyaset Hakkı

Bu hak düzenlenirken, yurttaşların seçme ve seçilme hakları hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın düzenlenecek, seçmen iradesinin yansıtılmasında baraj olmamalıdır. Kamu görevlilerinin tümüne siyaset hakları tanınmalıdır.

Bu hususta BM İnsan Hakları Komitesi'nin 1996 yılında kabul ettiği 25 nolu genel yorumuna bakılmalıdır.

Siyasal partilerin kapatılmaları yasaklanacak, sadece şiddet eylemlerinin odağı olma durumunda kapatma dışında çeşitli seçenek yaptırımların uygulanabileceği düzenlenebilir.

Vatandaşlık;

Vatandaşlık tanımı etnisitiye dayalı olmamalı, vatandaşlıktan çıkarma olmamalıdır. Vatandaş ancak kendisi isterse vatandaşlıktan çıkabilmelidir.

Eğitim Hakkı;

Eğitim hakkı düzenlenirken, anadilinde eğitim ve öğretim hakkı ile ebeveynlerin isteğine uygun olarak devlet okulları dışında dini eğitim verilebilmesi konusu özellikle düzenlenmelidir. Bu konuda BM Ekonomik ve Sosyal Komitenin 1999 yılında kabul ettiği 11 nolu genel yorumu ile ilköğretime yönelik eylem planlarının yapılması etraflıca anlatılmıştır. Burada açıkça ilköğretimin zorunlu ve parasız olması gerektiği belirtilmiştir. BM Ekonomik ve Sosyal Komitenin 1999 tarihinde kabul ettiği 13 nolu genel yorum

beyanında ise eğitim hakkının kapsamı anlatılmıştır. Düzenleme yapılırken, her iki genel yorum beyanı ile AİHS'e ek 1 nolu Protokole bakılmalıdır.

Çevre Hakkı;

Halkın sağlıklı ve doğal (ekolojik) dengelere uygun bir çevrede (ortamda) sürdürülebilir ve iyi bir yaşam sürme hakkı tanınmalıdır. Bu bağlamda özellikle son yıllarda ekolojik denge gözetilerek oluşturulan Kenya, Bolivya ve Ekvador Anayasaları örnek alınmalı ve çevre hakkı konusunda benzer hükümlere yer verilmelidir.

Ayrıca çevre hakkı düzenlenirken, yer altı ve yerüstü enerji ve maden kaynaklarının kullanımı ile ilgili olarak o bölgede yapılacak her türlü inşaat ve tesisin ancak yöre halkının onayı ile mümkün olacağına dair genel bir kural konulmalıdır. Bununla birlikte, yer altı ve yer üstü enerji ve maden kaynaklarından elde edilen gelirin bir kısmı ya yöre halkı ile paylaşılmalı ya da ayrılan bu kısım ile o yörede sosyo-kültürel çalışmalar için harcanmalıdır.

Vatandaşın Doğrudan Yasama Sürecine Katılma Hakkı

Vatandaşın yasama sürecine doğrudan doğruya katılması ile ilgili genel bir kural düzenlenecektir. Genel seçimlerde bir milletvekili seçilecek kadar oy sayısına ulaşan imza toplanması halinde, imza metninde belirtilen konunun kanun teklifi gibi TBMM genel kurulunda görüşülmesi sağlanmalıdır.

Vatandaş yerel yönetimlerde de yerel meclislerde gündeme getirmek istediği bir konuyu yerel meclis üyesinin seçimine yetecek kadar sayıda imza toplayarak konunun mecliste görüşülmesini sağlamasının önü açılmalıdır.

Bu hakkın nasıl kullanılacağına kanunla düzenleneceği belirtilebilir.

Temel Hak ve Özgürlükler ile İlgili Uluslararası Sözleşmelere Uyma Yükümlülüğü

Şimdiki 90. Maddenin yeniden yazılarak, temel hak ve özgürlükler ile ilgili uluslar arası sözleşmelere anayasadan önce uygulanma önceliğinin verilmesi ve bu sözleşmelere yasama, yürütme ve yargı organlarının uyacağına açıkça belirtilmesi sağlanmalıdır.

KUVVETLER AYRILIĞI

YASAMA

Yerinden yönetim ilkesine uygun olarak düzenlenecek Merkezi idare- yerel idare ilişkisine paralel olarak; yerelde bölgesel veya il meclisleri, merkezde ya tek meclisli parlamento ya da çift meclisli parlamento düzenlenmelidir.

YÜRÜTME

Türkiye'deki gidişatın yerel yönetimlerin yetkilerinin artırılarak özerk bölgesel yönetimler ya da yetkileri genişletilmiş il yönetimleri biçiminde kurgulanması halinde merkezde yarı başkanlık yetkilerini kullanacak Fransız modeline uygun bir modele geçilebilir. Mevcut halde halk tarafından seçilecek cumhurbaşkanının başbakanı işlevsiz kılacağı açıktır. Türkiye'nin yeni Anayasa da bu temel problemi çözmesi gerekmektedir.

YARGI

Hukukun üstünlüğü ilkesine uygun bağımsızlık yanında tarafsızlığı güçlendirilmiş bir yargı yapılanmasına gidilmelidir. Yargı birliği oluşturularak askeri mahkemeler, askeri Yargıtay ve askeri yüksek idare mahkemesi kapatılmalıdır. Sadece askeri disiplin mahkemeleri kurulmalıdır. Anayasa da hiçbir şekilde özel yargılama biçimlerine izin verecek düzenlemeye yer verilmemelidir. Yargı yapılanmasında hakimler birliği ve savcılar birliği ayrı ayrı düzenlenmelidir. Mesleğe kabulde ve ilerlemede Adalet Bakanlığı devre dışı bırakılmalıdır. Adalet bakanı ve müsteşarı hiçbir şekilde kurallarda yer almamalıdır. Hakimlik ve savcılık mesleğine kabulde öncelikle en az 5 yıllık avukatlık yapma şartı getirilmelidir. Üniversiteden mezun olduktan sonra hiçbir toplumsal yaşama dahil olmadan ve iş tecrübesi bulunmadan kişilerin stajla hakimlik ve savcılık mesleğine kabul edilmesi sistemine son verilmelidir.

Yüksek yargının yapısında çoğulculuk ilkesine uygun olarak belirleme yapılmalıdır. Hakimlerin, savcılarının, avukatların temsilcilerinin seçimini yanı sıra, parlamento da nitelikli çoğunluğa göre seçim yapılması sağlanmalı, heyetin oluşumunda farklı toplumsal kesimlerin temsilcilerinin seçilmesinin önü açılmalıdır.

MERKEZİ İDARE-YEREL İDARE İLİŞKİSİ

Türkiye, BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ni onaylamış ve yürürlüğe koymuştur. Her iki sözleşmesinin birinci maddesi 'halkların kendi kaderini tayin hakkını' düzenlemektedir. BM İnsan Hakları Komitesi'nin halkların kendi kaderini tayin hakkı ile ilgili 12 Nolu Genel Yorum Beyanı'nda, bütün halkların 'siyasal statülerini özgürce kararlaştırma' (siyasi boyut) ve 'kendi ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini sağlama' (kaynak boyutu) hakkı olduğunu açıkça ifade eder. Siyasi boyutun sırasıyla egemenliğe dair bir dışsal cephesinin ve sonuç olarak demokratik yönetim şartını getiren sözleşmenin 25. Maddesi (yönetime katılma) ile bağlantılandırılabilir. Yönetime dair bir de içsel cephesi bulunduğunu belirtmektedir. Komite ayrıca uluslararası hukuk kapsamında bir halkın kendi kaderini tayin hakkının, ayrı bir halk niteliğine sahip her gruba otomatik olarak ayrılma (devlet olma) hakkı vermediğini de belirtmektedir. Kürtler de ayrı bir halk olarak kendi statülerini özgürce belirleme hakkına sahiptir. Bu bağlamda bazı siyasi parti ve sivil toplum kuruluşları tarafından önerilen demokratik özerklik modeli ciddi bir şekilde dikkate alınmalı ve bu model değerlendirilmelidir.

Mevcut Anayasal sistem merkezi idarenin yerel idare üzerine kurulu vesayetini tanımlamaktadır. Yeni Anayasa da vesayet sistemine son verilerek, özerk bölgesel yönetimler ya da özerk il yönetimlerine geçiş sağlanmalıdır. Merkezi idarenin yetkilerinin

çok büyük bir kısmı yerel idareye terk edilmelidir. Valilik ve kaymakamlık sistemi kaldırılmalı, yetkileri yerel idare yöneticilerine terk edilmelidir.

DEVİRİM KANUNLARI

Yeni ve demokratik Anayasa da Kemalist ideoloji ile özdeşleşmiş devrim kanunları olarak nitelenen kanunların hiçbiri yer almamalıdır.

LOZAN ANTLAŞMASI

Lozan Antlaşmasının imzalanmasının üzerinden çok zaman geçmiştir. BM Sistemi ve Avrupa Konseyi çerçevesinde çok sayıda insan hakları ve siyasal konularda uluslar arası Sözleşmeler imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir. Anayasaya, BM ve AK bünyesinde imzalanan ve yürürlüğe giren temel insan hakları sözleşmelerinin Lozan Antlaşmasına aykırılığının ileri sürülemeyeceğinin belirtilmesi önemli ve gereklidir. Ayrıca Lozan anlaşması ile tanımlanan azınlık hakları evrensel sözleşmelerin gerisinde kaldığından bu durum anayasa içine alınmalı, yani Lozan'da elde edilmiş kazanılmış haklar anayasa ile muhafaza edilmeli, azınlık tanımı genişletilmelidir.

GEÇMİŞLE YÜZLEŞME

Yeni ve Demokratik bir anayasa ile Türkiye kendi tarihinde yeni bir döneme girmiş olacaktır. Dolayısıyla bu yeni dönemin toplumsal barış içerisinde geçmesi, vatandaşların adalete olan güvenlerinin tesis edilmesi ve geleceğe güvenle bakabilmeleri için geçmişte ne olduğunun ortaya konması ve onarıcı adalet sağlanması gerekecektir. Bu nedenle geçmişle yüzleşme yapılabilmesi için Anayasaya geçici bir madde eklenerek Hakikat ve Adalet Komisyonu kurulması sağlanmalıdır.

HALKLARIN HAKLARININ TANINMASI SÜRECİNDE ÖNCELİKLİ OLARAK İLGİLİ KANUNLARDA YAPILMASI GEREKEN DÜZENLEMELER:

Barış sürecinde ve yeni anayasa yapıncaya kadar geçecek zaman içinde öncelikle ve ivedilikle ifade ve örgütlenme özgürlüğü önündeki engeller kaldırılmalı, bunun için acil bir mevzuat taraması yapılmalıdır. Bunun yanı sıra adil yargılanma önündeki engeller kaldırılmalı, kişi güvenliği ve özgürlüğü hakkı kabul edilerek, tutukluluğun peşin ceza olarak uygulanmasına engel olunmalıdır.

İnfaz Kanunu'ndaki ayrımcılık ifade eden hükümler ayıklanmalıdır. Bunun için, cezaların infazında adli, siyasi suç ayrımı son bulmalıdır. Ağır hasta mahpusların tahliyesi sağlanmalı, tutukluların sağlık durumları değerlendirilirken toplum güvenliği bakımından tehlikeli gibi bir kriter ortadan kaldırılmalıdır. Tecrit sistemi bütünü ile son bulmalıdır.

TCK içinde 85,132, 216, 218, 285, 286, 288, 289, 305-217,301, 220/6-7-8, 222, 226, 314/3 ve 318. Maddeler gibi ifade özgürlüğünü sınırlandırıp cezalandıran maddeler acilen değişmelidir.

CMK'da özel hayatın korunması, iletişimin dinlenmesi ve teknik takip hususunda temel hak ve hürriyetlere aykırı düzenlemeler değişmelidir. Gizli tanık uygulaması son bulmalıdır. Katalog suçlar tutuklama gerekçesi olmaktan çıkartılmalıdır.

TMK(3713 sayılı kanun) tamamen kaldırılmalıdır. Zaten yasadışı örgüt üyeliği TCK'da düzenlenmiş olduğundan ayrıca böyle bir ihtiyaç bulunmamaktadır. Özel yetkili mahkeme ve Bölge Terör Mahkemeleri kapatılmalıdır. Özel yargılama usulü uygulamasına son verilmelidir.

Kabahatler Kanunu'ndaki ifade özgürlüğü önündeki engeller kaldırılmalıdır.

İnternet uygulamalarına ilişkin kanunlarda ifade özgürlüğüne ilişkin getirilen sınırlamalar kaldırılmalıdır.

Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkında kanun ifade özgürlüğüne aykırıdır. Bu kanun tamamen ortadan kaldırılmalıdır.

Örgütlenme özgürlüğü kapsamında; Siyasi Partiler Yasası değişmeli, parti içi demokratik işleyişin önündeki engeller kaldırılmalı, yargı her aşamada siyasi partilerin iç seçimlerini denetleyebilmelidir.

Siyasi Partiler üzerindeki Yargıtay Başsavcılığı denetimi ortadan kaldırılmalıdır. Seçim barajı kaldırılmalıdır. Siyasi partilere seçimlerde aldığı oy oranına göre adil bir şekilde devlet yardımı yapılmalıdır. Bağımsız aday olabilmek için para koşulu kaldırılmalıdır. Seçimlerin insan hakları kuruluşları ve bağımsız sivil toplum örgütleri tarafından izlenmesi için düzenleme yapılması gerekir.

İsminde ve/veya logosunda Türk ibaresi bulunan meslek kuruluşlarındaki (TTB-TMMOB vb.), kanun adlarındaki(Türk Ceza Kanunu gibi), kamuya yararlı derneklerdeki(Türk Hava Kurumu gibi) Türk ibaresi "Türkiye" ibaresi olarak değiştirilmelidir.

İl İdaresi Kanunu'nda değişiklik yapılarak, yerleşim yerlerinin eski isimlerinin verilmesi önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Nüfus Kanunu ve Soyadı Kanunu değiştirilerek kişilerin istediği ismi ve soy ismi almasının önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Boşaltılan köy ve yerleşim yerlerine ilişkin mağdurlara insan unsuru esas alınarak tatmin edici bir tazminat verilmeli. Köye geri dönüş konusunda gerekli sosyal ve ekonomik tedbirler alınmalı, bunun için uygun koşullar oluşturulmalıdır.

Geçici ve Gönüllü Köy Koruculuğu tasfiye edilmeli ve toplumsal barışın sağlanması için korucular acilen silahsızlandırılmalıdır.

Mayınlı alanların tespit edilerek temizlenmesi hususunda gerekli düzenlemeler yapılmalı, Ottawa Sözleşmesine uyulmalıdır.

Zorla kaybedilenlerin akıbetinin araştırılmasında etkili bir soruşturma ve kovuşturma süreci işletilmeli, bu hususta zaman aşımının uygulanmayacağına dair düzenleme yapılmalı, toplu mezarların usulüne uygun bir şekilde açılması sağlanmalı ve bu konuda insan hakları örgütleri ile işbirliği yapılmalı, Zorla Kaybettirmeye Karşı Herkesin Korunmasına Dair BM Sözleşmesi onaylanıp yürürlüğe konmalıdır.

Faili meçhul cinayetler, toplu katliamlar, yargısız infazlar konusunda etkin bir soruşturma ve kovuşturma süreci işletilmeli, zaman aşımı kaldırılmalıdır.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Yargı Yetkisini Düzenleyen Roma Statüsü onaylanıp yürürlüğe konmalı, Cenevre Sözleşmeleri ek protokolleri onaylanmalı ve yürürlüğe konmalıdır.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ve müfredatta değişiklik yapılmalı, müfredat çoğulculuk ilkesi çerçevesinde yeniden belirlenmelidir. İlköğretimde tekçi, ırkçı ve militarist bir söylem içeren Andımız metni kaldırılmalıdır.

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki ile ilgili Kanun değiştirilerek w,x, q harfleri alfabeyle alınmalıdır.

İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe kullanılmasına dair kanun kaldırılmalıdır.

Nefret söylemi yasaklanmalı, nefret suçları yasası çıkarılmalıdır.

Kadına yönelik ayrımcılık ve şiddet uygulamalarına son verecek düzenlemeler yapılmalıdır.

Ayrımcılıkla mücadele ve eşitlik kurulu oluşturulmalıdır. Alevilerin Cem Evleri'nin ibadet merkezi olarak tanınmasına ilişkin taleplerinin karşılanması, eğitimde zorunlu din dersi uygulamasına son verilmesi gerekir.

İşkenceye karşı sözleşmenin eki protokolü (OPCAT) uyarınca ulusal önleme mekanizması oluşturulmalıdır.

Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın ismi Yurtdışı Akraba Toplulukları Başkanlığı olarak değiştirilmeli, kurumsal yapısı, görev ve yetkileri buna göre düzenlenmelidir.

Bireysel silahlanma engellenmeli, mevcut silahların toplanması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

PVSK'da değişiklik yapılarak polislin silah kullanma yetkilerinin sınırlandırılması gerekir.

ACİL İDARİ ÖNLEMLER:

Silahlı çatışma dönemine göre atanmış vali, kaymakam, emniyet müdürü, jandarma komutanı gibi görevlerde bulunan kamu yönetici ve personelinin gözden geçirilerek barış sürecine uygun çalışma yapacak şekilde değiştirilmelidir. Aynı şekilde özellikle F Tipi Cezaevleri Müdürlerinin de gözden geçirilerek, mahpuslar üzerindeki keyfi baskılara son verilmelidir.

Barış sürecinde gerillanın geri çekilmesi ile birlikte çatışmalı ortam için bölgeye gönderilen özel hareket birlikleri, operasyon timleri, batıdan gönderilen askeri birliklerin geri çekilmesi sureti ile bölgedeki yaşam normalleştirilmeli, özel hareket birlikleri(asker-polis) tasfiye

edilmelidir. Ayrıca sınır ötesi operasyon yetisini düzenleyen meclis teskeresi TBMM tarafından uzatılmamalı, mevcut yetkinin kullanılmasından vazgeçilmelidir.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yollarda kimlik kontrolü yapmak amacı ile oluşturulmuş karakol ve kontrol noktaları kaldırılarak, kimlik kontrolü uygulamasının batıdaki seviyeye indirilmesi gerekmektedir.

Askeri güvenlik bölgesi olarak ilan edilen bölgelerin bu özelliğinden vazgeçilmeli, yayla ve mera yasaklarına son verilmelidir.

Çatışmalı dönem için yapılması öngörülen karakolların yapımından vazgeçilmesi, inşaatı devam edenler ile mevcut karakolların karakol özelliğinden vazgeçilerek tarım ve hayvancılıkta kullanılacak mekanlara dönüştürülmesi ve bunların ilgili yerel yönetime devredilmesi gerekir.

Özel Kuvvetler Komutanlığı'na bağlı seferberlik ve savaş halinde görev verilmesi için oluşturulmuş özel sivil yapılanmaların(Seferberlik Tetkik Kurulu) derhal tasfiye edilmesi, silah depolarının boşaltılması gerekmektedir.

Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ortadan kaldırılmalı, bir daha bu tür "gizli anayasalar" hazırlanmamalıdır.

Şehir, ilçe ve belde girişleri ile kırsalda askeri bölgelere büyük pankartlarla yazılan "Ne Mutlu Türküm Diyene" sözünün kaldırılması veya "ne mutlu insanım diyene" sözü ile değiştirilmesi gerekir.

II- ADALET ARAYIŞI VE HAKİKAT ÇALIŞMA GRUBU RAPORU

Bu başlıkta Hafıza merkezi'nden Av. Özgür Sevgi Göral sunum yapmış, yapılan sunum ve tartışmalardan sonra aşağıdaki sonuç hazırlanmıştır.

Türkiye'de Kürt sorunu ekseninde 30 yıldır yaşanan savaş ardında çok önemli bir siyasi, toplumsal, kültürel ve ahlaki sorun yumağı bıraktı. Savaş çok boyutlu, çok katmanlı mağduriyetler üretti ve farklı türde insan hakkı ihlalleri ortaya çıkardı. Bunun üzerinden adalet ve hakikat arayışı ve çabalarının nasıl olması gerektiğine dair bir tartışma yürütmek gerekiyor. Bu kapsamda yapılan tartışmalarda öncelikle dünyanın savaş, iç çatışma, soykırım ve askeri darbeler sonrası üretilen mekanizmalara ve farklı toplumların geçmişle hesaplaşma deneyimlerine dikkatle bakmak gerekiyor.

Katılımcıların Kürt sorununun demokratik çözümü çerçevesinde hem dünyada oluşturulan mekanizmaların nasıl kullanılacağı hem de özgün olarak üretilecek yeni türden mekanizmaların nasıl olması gerektiği üzerine yaptıkları tartışmalarda aşağıdaki temalar öne çıktı:

- I. **1)Hazırlık ve verilerin toplanması:** Geçmişten bugüne İnsan Hakları Derneği'nin verdiği mücadele sonucunda kurumda önemli bir veri toplamının biriktiği belirtildi. Ancak bu verinin farklı hak ihlali, farklı dönemler ve farklı toplumsal kesimlerin yaşadığı mağduriyetler üzerinden uluslararası bilimsel standartlara uygun biçimde

tasnif edilmesi gerekiyor. Şu anda parçalı ve dağınık durumda olan verinin alan bazında tasnif edilerek merkezileştirilmesi gerekmektedir. Tasnif edilen verinin dikkatle dokümantasyonu yapılarak dijital ortama aktarılmalı ve ulaşılır hale getirilmesi de aynı derece de önemli. Aynı zamanda şubelerin Kürt sorunun barışçıl ve demokratik çözümünde öncü rol alabilmesi ve aktif rol alması için bilgilendirme çalışmalarının yapılması, uluslararası deneyimlerin aktarılmasının önemi vurgulandı. Aynı zamanda İnsan Hakları Derneği'nin meslek odaları ve yöre dernekleri gibi kimi özgül örnekler de dahil diğer STK'larla kurumsal işbirlikleri geliştirmesi önerildi.

1. **2)Hakikat Komisyonları:** Türkiye'nin çok uzun, çeşitli ve sistematik hak ihlalleri repertuarının ortaya koyulması, sorumluların ifşa edilerek yargılanmalarının önünün açılması ve mağdurların üstü örtülmüş, göz ardı edilmiş hakikat anlatılarının açığa çıkarılması ve geniş toplumsal kesimlere yayılması için Hakikat Komisyonları'nın kurulması için bir konsensüs ifade edildi. Olası Hakikat Komisyonu'nun(komisyonlarının) 1915 Ermeni Soykırımı'ndan başlaması önerildiği gibi çeşitli tarihlerdeki sistematik insan hakları ihlallerine ve son 30 yıla ve Kürt sorunu eksenli silahlı çatışmaya ve sonuç ve etkilerine odaklanması gerektiği yönünde de öneriler oldu. Ayrıca, bu topraklarda yaşanan tüm soykırım, katliam, çatışma ve sistematik insan hakları ihlallerine odaklanması ve tüm bu meselelere ilişkin yukarıda belirtildiği gibi ayrı ayrı komisyonlar oluşturulması gerektiği de öneriler arasındaydı. İHD'nin 25 Kasım 2011 tarihli Basın Açıklamasında ve hazırladığı "Hakikat Komisyonu Kurulması Hakkında Kanun Teklifinde dile getirilen görüşler ve hakikat komisyonu kurulması için işaret edilen "ana konular" çalıştay komisyonu tarafından da benimsenen ve önemine işaret edilen konulardır. İHD'nin basın açıklamasında ve kanun teklifinde "ana konu" olarak nitelediği konular şöyleydi:

1- Kürt Sorununda uygulanan asimilasyon politikası sonucunda inkar ve imhanın neden olduğu insanlığa karşı suçlar, insancıl hukuk ihlalleri, toplum üzerinde etkili ciddi şiddet olayları, askeri darbe dönemlerinde Kürtlere uygulanan sistematik insan hakları ihlalleri,

2- Lozan Anlaşması kapsamına giren azınlıklar ile evrensel hukuk ilkelerine göre kabul edilen azınlıklara uygulanan insanlığa karşı suçlar, zorla veya başkaca yollardan göç ettirme politikaları, ciddi şiddet olayları, sistematik insan hakları ihlalleri,

3- Cumhuriyet kurulduğundan beri rejime muhalif olan komünistler, sosyalistler, dindarlar, entelektüeller gibi rejim muhaliflerine yönelik insanlığa karşı suçlar, ciddi şiddet olayları, sistematik insan hakları ihlalleri,

4- Askeri Darbeler Döneminde yapılan sistematik insan hakları ihlalleri, ciddi şiddet olayları,

5- Hapishanelerde işlenen insanlığa karşı suçlar, ciddi şiddet olayları, sistematik insan hakları ihlalleri,

6- Alevilere uygulanan insanlığa karşı suçlar, ciddi şiddet olayları, sistematik insan hakları ihlalleri,

7- Devlet içindeki Kontrgerilla -JİTEM- Ergenekon gibi yasadışı faaliyetlerin açığa çıkarılarak, bunların işlediği insanlığa karşı suçlar, ciddi şiddet olayları,

8- Ermenilere 1915 ile 1923 yılları arasında yapılan insanlığa karşı suçlar ile soykırım suçlarının açığa kavuşturulması,

9- Dersim’de 1930’lu yıllarda Kürt ve Alevilere yapılan insanlığa karşı suçlar ile soykırım suçlarının açığa kavuşturulması.”

Kurulacak Hakikat Komisyonu’nun/komisyonlarının sivil toplum örgütlerinin belirleyiciliği ve katılımı ile oluşturulması gerektiği; bu eğer olamıyorsa Hakikat Komisyonu’nun/komisyonlarının tüm kararlarının sivil toplum kurumlarının referandumuna ve denetimine sunulması gerektiği belirtildi. Hakikat Komisyonu’nun/komisyonlarının görev alanının ve yetkilerinin yasal bir düzenlemeyle belirlenmesi çok önemlidir. Hakikat Komisyonu’nun/komisyonlarının oluşturulmasında İHD’nin çabalarının veri alınabileceği belirtildi ve eğer resmi olarak oluşturulmazsa ya da oluşturulması zamana yayılırsa bizzat İHD’nin inisiyatif olarak ve bu alanda çalışan uzmanları da içerecek bir tarzda İHD kendi Hakikat Komisyonu’nu/komisyonlarını hayata geçirmelidir. Bu komisyon/lar dernek tarafından derlenmiş raporların kamuoyuyla paylaşılması noktasında bir takım etkinlikler yapılabilir. Film gösterimleri, belgesel ve sözlü tarih çalışmaları buna örnek olarak verilebilir. Devlet mekanizmasının eril niteliğinden dolayı masadaki insanlar daraltılmaya çalışılıyor. Bu nedenle kurulacak Hakikat Komisyonu’na hem sayısal olarak kadınların eşit katılımı hem de Komisyonun toplumsal cinsiyet odaklı bir yaklaşımı benimsemesi gerekir. Dezavantajlı tüm kimlik ve grupların Hakikat Komisyonu sürecine dahil edilmesi de kritik bir önemde. Aynı zamanda gençlerden oluşturulacak bir komisyonla gençlerin çalışmasına öncülük verilmelidir. Kurulacak hakikat komisyonunun yapacağı çalışmaların, kamuoyuyla paylaşılması yönünde sonuç raporunun önerilerinin hayata geçmesi konusunda basınç oluşturulmalı.

KURULACAK OLAN KOMİSYONUN/komisyonların ADININ “HAKİKAT VE ADALET KOMİSYONU” OLMASI ÖNERİLDİ.

- I. **3)Hafızalaştırma ve bellek çalışmaları:** Hafıza merkezlerinin kurulması konusunda öneriler geldi.

Çok boyutlu olacak olan bu hafıza merkezinin, faili meçhuller, kayıplar, zorla göç ettirilenler, adil yargılanma hakkının ihlal edilmesi, yargısız infazlar, işkence, ırkçılık ve ayrımcılık uygulamaları gibi konularda hepsinin ayrı ayrı tasnif edilerek toplumsal bellek oluşturulması gerekmektedir. Bugün de devam eden ihlallerin(işkence, tutuklamalar, kolluk şiddeti) belgelenmeye devam edilerek toplumsal bellek içindeki yerini almalıdır. Spesifik alanlarda yapılan çalışmalar ve bu konudaki ihlaller de bellek içinde mutlaka bulunmalıdır. Ve bu bellek her bir ihlali ayrı ayrı gruplandırarak ele almalı ve özgünlükleri dile getirilerek hafızalaştırma çalışması yapılmalıdır. Yine bu başlık altında “bir daha asla demek için” anıt ve müze çalışmaları somuta dönüştürülmeli. Diyarbakır cezaevinin müze olması, savaşın yoğun yaşandığı bölgelerde, toplu mezarların olduğu bölgelerde anıtlar yapılmalı önerisi getirildi. Buna ek olarak ülkenin batısında da bu savaşın yansıması ve somut bir gerçeklik olarak algılanması adına anma mekanları oluşturulmalı.

- I. **4)Ceza Yargılamaları;** Türkiye’de çok ciddi anlamda bir cezasızlık yapısı var. Cezasızlık, zaman aşımı, faillerin yargılanması konusundaki izin müessesesi, yasal ve fiili koruma pratiği, etkili soruşturma ve kovuşturma mekanizmalarının işletilmemesi gibi durumlarla karşımıza çıkıyor.

Savaş süresi boyunca işlenen suçların zaman aşımı sınırının kaldırılarak halen devam etmekte olan soruşturma, kovuşturmaların (Temizöz ve diğerleri, Çitil, İyigün vb.) genişletilerek cezasızlık haline son verilmesi gerekir. Bu konuda doğal yargıç ilkesine aykırı olmamak kaydıyla, iş bölümü suretiyle, mahkemelerin çalışması, ulusal yargı mekanizmalarının yetersiz kalmaları halinde uluslararası yargı mekanizmalarının devreye girmesi sağlanmalıdır. Savaş suçları, uluslararası hukuk literatürü esas alınarak yeniden tanımlanmalıdır. Devletin bağlayıcı Uluslararası sözleşmelere taraf olması sağlanmalıdır. Ülkede daha önce çıkarılmış olan 5233 sayılı yasa vb... benzeri mevzuat düzenlemelerin kapsamının genişletilmesi, maddi- manevi tazminat ve onarım mekanizmalarının oluşturulması gerekir.

5- Yüzleşme ve Özür: Savaşın travmatik etkilerinin giderilmesi için başta birinci derece mağdurlar ve yakınları olmak üzere toplumsal travma merkezlerin oluşturulması ve rehabilite çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Özellikle çocuklar için travma merkezlerinin ciddi biçimde ele alınması gerekmektedir. Kadınların özel mağduriyetlerin giderilmesi için bir takım özel önlemlerin alınmalı. Tamamlanmamış yasin toplumsal travmanın oluşumundaki en önemli faktör olduğu düşünüldüğünde özür mekanizmasının mutlaka uygulanmaya konulması zorlanmalı. Acıyla yüzleşme ve devletle yüzleşme tüm bunların sonucunda devletin suçu kabul edip özür dilemesi yaşanan sürecin tanınması anlamında önemli olacaktır.

III- ÇATIŞMA ÇÖZÜMLERİ VE STK'LARIN ROLÜ

Çatışma Çözümleri ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rollerini ile ilgili olarak Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç Dr. Nazan Üstündağ'ın sunumuyla başlayan 3 Nolu Çalıştay İnsan Hakları Derneği Şube ve Merkez yöneticilerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Sayın Üstündağ'ın sunuşunun ardından katılımcılar, çatışmasızlık durumunun kalıcı ve sürdürülebilir kılınmasını sağlamak amacıyla olası çatışma alanlarını değerlendirmiş, ortaya çıkabilecek riskler ve olanaklar ı belirlemeye çalışmış ve aşağıdaki sonuçlara ulaşmıştır:

1. Barış'ın yalnızca silahların terk edilmesi ve bir takım yasal düzenlemelerin yapılması olarak değil, aynı zamanda değer, hak ve statünün yeniden bölüşümünün sağlandığı, tahakküm ilişkilerinin bozduğu toplumsal alanın yeniden inşa edildiği ve çatışmanın doğrudan vermiş olduğu zararların tazmin ve telafisini de içeren bir sürecin gerçekleşmesi olarak tanımlanması gerekir.
2. Toplumsal alanın yeniden inşasında çatışmalı dönemin mağdurları olan başta kadınlar olmak üzere toplumun farklı öznelerinin süreçte aktif olarak yer alması ve dahil edilmesi gereklidir. Mağdurların barışın tesisinde atılan her adımda aktif rol alması, barışın toplumsallaştırılması sürecini de güçlendirici bir etkiye sahip olacaktır.
3. Çatışmalı dönemde devlet içindeki unsurlarca işlenmiş olan ağır insan hakları ihlallerinin/suçların affedilmesi çatışmasızlık sürecinin en önemli konularından birisini oluşturur. Ağır İnsan hakları ihlallerinin faillerinin affedilmesi gerçek yüzleşme süreçlerinin önünü kapatabilmektedir. Hiçbir zaman çatışmanın sebebi

olmayan ancak çatışma tarafından meşrulaştırılan insan hakları ihlalleri ile yüzleşmelidir.

4. İnsan hakları hareketi çatışmasızlık sürecinde yeni ihlallerin ortaya çıkabileceğini, barış aktivistlerine ve insan hakları aktivistlerine yönelik saldırıların olabileceği, bazı ihlallerin belgelenmesinin engellenebileceğini, çatışmasızlık süreciyle birlikte bazı aktörlerin politik aktör olmaktan çıkarak geri çekileceğini (özellikle kadınların), sürece adapte olmayanların travmalarının toplum tarafından dışlanabileceğini, ve başka risklerin de ortaya çıkabileceğini hesaba katarak kendi faaliyetlerini ve etkilerini planlamalı ve "arabuluculuk", "tanıklık" ve "gözlemcilik" rollerini güçlendirmelidirler.
5. Çatışmasızlık dönemimin insan haklarına ve değerlerine dayalı bir gerçek bir barış sürecine evrilmesini sağlayacak, bağlayıcı bir hukuki çerçevenin oluşturulması elzemdir. İnsan hakları hareketi bu süreci takip etmeli, gözlemlemeli ve kayıt altına almalıdır.
6. İnsan hakları hareketi, çatışmasızlık sürecinde özellikle belirli alanlarda çalışmalarını yoğunlaştırmalı ve sivil denetim rollerini güçlendirmelidir. Bu alanların başında ayrımcılıkla mücadele gelmektedir. Çatışmalı süreçte üzeri örtülen farklı inançlara, farklı kimliklere yönelik ayrımcılıkla ve ırkçılıkla mücadelede insan hakları hareketi herkes için eşitlik özgürlük ve adalet arayışını esas alan bir alan yaratmalıdır.
7. İnsan hakları hareketi, cezaevlerindeki baskıcı otoriter yapının kendini kurumsallaştırmasının önüne geçebilecek biçimde sivil denetim, izleme ve raporlama faaliyetlerinin etkinleştirilmelidir.
8. Kalıcı bir barışın sağlanmasının en önemli bir diğer unsuru barış dilinin ve kültürünün yaygınlaştırılmasıdır. Başta eğitim olmak üzere formal ve enformel alanlarda mevcut ayrımcı dilin ve kültürün yerini barış kültürü ve insan hakları değerlerine dayalı bir sistemin geliştirilmesinde insan hakları hareketi etkili olmalı ve yaygınlaştırmalıdır. Barışa olan ihtiyaç her zeminde görünür hale getirilmelidir.
9. Adalet ve hakikatin yerini bulması için öncelikle devletin şeffaflaşması gerekiyor. Bunun için de arşivlerin açılması gerekiyor. Geçmişte yaşanan kirlilikler kamuoyuyla paylaşılması lazım. Esas kaynaklar arşivlerdir ve 1915'ten başlayarak arşivlerin açılması ve gerçekleri bilme hakkının tesisi için etkili çalışmalar yapmak.
10. İnsan hakları hareketi kalıcı barışın tesisinde bekçilik rolünü güçlendirmeli bu açıdan aşağıdaki konularda sivil denetim ve gözetim, kayıt altına alma ve bu süreçlerde yaşanacak insan hakları ihlallerini görünür kılma çalışmalarını yoğunlaştırmalıdır:
 1. Silahlı güçlerin geri çekilmesi süreci
 2. Ülkeye geri dönmek isteyen kadın militanların geri dönüş süreci
 3. Savaş sürecinde travmaları yaşayan mağdurlara yönelik bir rehabilitasyon programları
 4. Koruculuk sisteminin tasfiyesi süreci
 5. İlegal yaşam alanlarının legalleştirilmesi süreci
 6. Zorla yerinden edilenlerin geri dönüş süreçleri
 7. Yüzleşme süreçleri
 8. Çatışmasızlık sürecinde çatışma alanlarına (boşaltılan, yoksullaştırılan, vb) yönelik her türlü sivil ve kamu girişimi

İnsan Hakları Derneğinin bu süreçte yapabilecekleri:

1. İHD, barıştan ne anladığına ilişkin bir deklarasyon hazırlamalıdır

2. İHD yüzleşme sürecinde kendi elindeki arşivini bir araya getirmeli ve mağdurlar için adaletin tesisinde etkili bir rol oynamalıdır. Yüzleşmenin nasıl gerçekleştirileceğine dair kriterler belirlemeli, mağdurları özne haline getirecek alanları açmak için çaba göstermelidir.
3. İHD sivil alanda etkili işbirlikleri oluşturmalı, özellikle kadın hareketiyle buluşabilmeli, kendi içindeki kadın üyelerin bu süreçte aktif rol oynamasını sağlayabilmelidir.
4. Çatışmalı dönemde işletilmiş tazmin ve telafi mekanizmalarının sonuçlarına ilişkin inceleme, belgeleme ve değerlendirme yapmak,
5. Gizli tanıklıklar üzerine bir raporlama yapmak.
6. Çatışmasızlık döneminde STKların rollerine ilişkin çalışma yapmak
7. Süreci etkili bir biçimde izlemek, İHD'nin çalışmalarını etkili kılmak merkezi ve yerel çalışma grupları oluşturmak. Tüm ihlallerin ve süreçte yaşanan gelişmelerin raporlandığı bir komisyon olmalı. Geçmişte yaşanan hukuk dışı olayları ortaya çıkarmak, çatışmanın bedellerini, sonuçları ve yarattığı hukuksuzlukları hatırlatacak çalışmalar yapmalı, bu çalışmaları görselleştirmeli ve yaygınlaştırmalı
8. Adalete erişim konusunda kapsamlı kampanyalar yapmak
9. Şubelerin buldukları bölgelerde barış sürecine ilişkin diğer kurumlarla bir araya gelerek faaliyetlerini etkili hale getirmek
10. Ceza mevzuatının değişimi için çalışma yürütmek
11. Köye dönüşlere ilişkin mülkiyet hakkı ihlal haritası çıkararak, bu konuda çalışma yapılmalı.
12. Eğitim sistemini izleyecek, barış kültürüne ve insan haklarına dayalı, farklılıklara saygı gösteren bir eğitim sisteminin oluşturulması için eğitim hakkı komisyonu oluşturmalıdır.
13. Toplu mezarların sağlıklı bir şekilde açılabilmesi için çalışma yürütülmesi, İHD Genel Kurulunda alınan karar uyarınca bu konuda faaliyet yürütecek bir Vakıf kurulması, bir bilgi bankasının oluşturulması için çaba gösterilmesi.
14. İHD cezaevlerine ilişkin çalışmalarını yoğunlaştırmalı, buradaki insan hakları ihlallerini görünür kılmaya devam etmelidir.
15. İHD çekilme sürecinde sorun yaşanmaması için söz söyleme pratiği içerisine girmeli. Can kaybının yaşanmaması için bu sürecin takipçisi olunacağına dair bir deklarasyon yayınlamalı. PKK militanlarının Türkiye'den çekilme sürecini etkili izleyecek bir "İzleme komisyonu" kurmalı.
16. İHD savaşta çocuğunu kaybeden ailelerle görüşmeli, onlarla diyalog kurulmalı.
17. Asker intiharlarını ele alan bir çalışma olmalı. Zorunlu askerlik masaya yatırılarak, yarattığı tahribatlar gündemleştirilmeli.
18. Süregitmekte olan cezasızlıkla etkili mücadele edecek araçları geliştirmelidir.

IV-Barış Kültürünü İnşa Etmenin Araçları ve Toplumsal Barış

Bu başlıkta Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden Yrd. Doç. Dr. Elçin Aktoprak bir sunum yapmıştır. Sunum ve tartışmalardan sonra aşağıdaki sonuç hazırlanmıştır.

Barış kültürünün özü farklılıkların eşit ve özgür yaşamasının kabulüdür.

Birleşmiş Milletlerin (BM) de ifade ettiği gibi barış "insanların temel hak ve özgürlüklerine saygıya dayanan ve şiddetsizliğe dayanan değerler ve davranışlar bütünü"dür; Sadece hükümetler/tafalar arasında olmayacaktır, halkların desteğiyle ayakta kalacaktır.

BM kararı barışa yaklaşım “şiddetin reddi, şiddete yol açan temel nedenleri öğrenerek/çözerek çatışmaların önlenmesi ve sorunların diyalog ve müzakere yoluyla çözülmesi” olarak tanımladı.

Bu bağlamda insan hakları, demokrasi, anlayış, hoşgörü, dayanışma barışın gerçekleşmesi gereken 8 temel boyutu arasında yer almaktadır. Barış kültürü için savaşın/çatışmanın olmaması yeterli değildir; aynı zamanda insani ihtiyaçların da karşılanmasıyla barış kültüründen bahsedilebilir. Demokrasi, düşünce, ifade ve örgütlenme özgürlüğü, cinsiyet eşitliği gibi temel noktalarda var olan noksanlar barış kültüründen bahsetmeyi olanaksız kılacaktır.

Barış kültürünün gelişmesi için kişinin ve mensubu olduğu topluluğun/cemaatin de kendi etnik kimliğini güven içinde yaşaması, temel insan haklarının ve medya özgürlüğünün sağlanması gerekir. Ayrıca, ekolojik dengenin korunması ve geliştirilmesi barışın önemli bir parçasıdır.

Barış kendi içinde şöyle kategorilendirilebilir: kültürel barış, yapısal barış, doğrudan barış. Benzer bir kategori şiddet için de geçerlidir. Doğrudan barış çatışmaların sona ermesiyle sağlanırken, yapısal barış toplumun yapısında var olan ve çatışmaya yol açan ırkçı, milliyetçi, cinsiyetçi yapının değişmesiyle sağlanır. Kültür toplumsal yapıyı meşrulaştıran araçlar olan dil medya sanat spor gibi araçları içerir. Barış kültürü hem yapının değişmesiyle yeni yapının meşrulaşmasıyla gelişir hem de barış sürecinde atılan iradi adımlarla birlikte gelişir. Bu üç boyut birbirini etkiler, çatışmasızlığın sağlanması, ırkçı milliyetçi yapının etkilerini ortadan kaldırarak eşitsizlikleri ortadan kaldıran bir yapının ortaya çıkmasına hizmet edebilir. Ülkemizdeki bu çatışmasızlık süreci bu anlamda çok önemli bir fırsattır.

Barış kültürü, farklı kimliklerin, inançların, değerlerin ve yaşam tarzlarının mozaiğidir. Bu mozaik içinde herkes birbirinin farklılığıyla yaşamayı veya kaynakları paylaşmayı öğrenmiştir. Barış kültürü deyince hem özerklikten hem de paylaşmaktan bahsediyoruz.

Barışı sağlayan adımlar ve süreçler de barış kültürünün yerleşmesini sağlayan en önemli etmenlerdir. Bu nedenle barış için yapılan her şeyin çatışmasızlığın kalıcılığı, sürecin sağlıklı yürümesi ya da kesintiye uğraması açısından olduğu kadar barış kültürünün gelişmesi açısından da önemi vardır. Barış kültürü nasıl bir barış yaptığımızla da oluşur.

Barış Kültürü Uzlaşma Süreciyle Başlar

Barış kültürünün oluşması ve şiddetin geri gelmemesi için “etkili bir uzlaşma” süreci çok önemlidir. En basit şekilde uzlaşma, geçmişteki düşmanınla yan yana yaşamak için bir yol bulmaktır. Onu sevmen, affetmen, geçmişi unutmak gerekmez; ama onunla birlikte yaşamak için aynı toplumu paylaşmak için gerekli belli derecede bir işbirliği geliştirmen gerekir.

Uzlaşma süreci uzlaşmazlığın nedenlerinin neden şiddete dönüştüğünün ortaya çıkarılmasını gerektirir. Bu nedenle hakikat ve adalet arayışlarını, affetme ve iyileşmeyi de içermelidir. Yaşananları unutmak değil, cezasızlık değil adalet ve affetmek barışa ve barış kültürüne hizmet edecektir.

Demokrasi şiddete başvurmadan, tartışmanın müzakere etmenin, işbirliğinin sistemi olduğu için, muhalefetin varlığına olanak sağladığı için uzlaşma için en uygun koşulları oluşturur.

Uzlaşmanın gerçekleşmesi için siyasi, yasal ve ekonomik adaletsizliklerin giderilmesi gerekir.

Uzlaşma süreci geniş katılımlı olmalıdır. Hiç çatışmaya bulaşmamış ama çatışmaya yol açan yapının farkında olmadan onaylayıcısı olanları bile kapsamalıdır. Kadın, çocuk, gençlerin ve sürece aktif bir şekilde dahil edilmesi çok önemlidir. Uzlaşma ve barış kültürünü inşa etmek için toplumsal cinsiyet perspektifine ihtiyaç vardır.

Bu süreçte acıya dokunmalı, karşı tarafın nedenlerini anlamaya çalışmalı, iki taraf arasında güven inşasına ve adalet ve hakikat arayışına çalışmalıyız.

Toplumsal anlamda iyileşme demek, topluma yer etmiş önyargıları kırarak işe başlamak demek. Bu medyada, sanatta, eğitimde, yani günlük hayattaki pratiklerle bizlerin zihniyetini ören her alanda değişim demek.

Barış Kültürü: Ne Yapılmalı?

Bugün ülkemizde yaşanan ateşkes ve silahlı güçlerin sınır dışına çekilmesi barış değil ancak çatışmasızlık durumudur. Barışa ulaşmak için toplumsal ve kültürel gereklilik ve ihtiyaçlar karşılanmalıdır.

* sokak isimlerinin değiştirilmesinden barış gazeteciliğine ve eğitime kadar geniş bir faaliyet alanında dönüşümün sağlanması ve zihniyetlerin dönüş(türül)mesi

-Eğitim materyallerinden ırkçı, ayrımcı ve militarist fikri yaklaşımların kaldırılması,

* aşağılayan saygısız ayrıştırıcı ve barış sürecine katılmayı engelleyen dil ve söylem bırakılmalı,

-bu dili kullanan başta başbakan olmak üzere hükümet yetkilileri ve kamu görevlileri uyarılmalı, izlenmeli

-Medyanın izlenmesiyle genel yayın yönetmenleri ziyaretleriyle, sempozyumlarla şiddeti besleyen dili bırakmaları istenmeli

- farklı olanı dilleri, kültürleri, politikaları ile görünürleştirmeleri

-farklı olanı şeytanlaştıran ve şiddeti besleyen dili bırakmaları istenmeli.

- ayrımcı ve ırkçılığı çağrıştıran sembol, simge ve uygulamaların kaldırılması

-sosyal medya açısından hem internet sitesinin etkinleştirilmeli hem de İHD yazışmalarında barış taraftarlığının görünürleşmesi sağlanmalı

- Nasıl bir barış istenildiğinin formüle edildiği bir kamu spotu, broşür benzeri araçlar hazırlanmalı.

* Algının değiştirilmesi için empati kurulmalı

– sanat, edebiyat, eğitim gibi yaratıcılığa açık alanlarda tarafların düşman sterotip algısını dönüştürülmeli

-Sanat, edebiyat ve medyayla yaşanan acıların yaşatan taraflara geçmesi sağlanmalı

-Farklı olanların kendilerini görünür ve var kılmalarını engelleyen nedenler ortaya çıkarılmalı ve üzerine gidilmeli.

-Farklı olanların kendi oldukları halleriyle buluşmalarını sağlayan festival vb etkinlikler düzenlenmeli,

-Farklı kültürlerin buluşması sağlanmalı

– Şiddet yanlış bilgiye dayanırken barış hakikate dayanıyor. Bu nedenle hakikati ortaya çıkarmak ve hayata geçirmek önemli bir işleve sahip olur. Hakikati sözlü tarih, akademik çalışmalar anlatıları ve veri toplamalarıyla herkese ulaştırmak gerekiyor. Tüm insan hakları savunucuları bu hakikati bilmeyenlere ulaştıracak çalışmalar içinde olmalı.

* Toplumların/cemaatlerin güvenliğinin sağlanması:

-Koruculuk sistemi Kürt toplumunu içerden bölen ve şiddeti üreten bir yapı olduğu için lağvedilmeli.

-Özel savaş aygıtları lağvedilmeli.

-çatışmacı geçmişin zihniyetiyle davranan Mülk-i idari amirlerin değiştirilmesi.

-farklı olduğunu söylemeyi ve haklarını istemeyi terör ve suç sayan yasaların değişmesi,

– nefret suçları yasasının hazırlanması

Toplumsal dokuya uygun arabuluculuk, helalleşme gibi ortak kültürel ilişki ve değerlerin kullanılması ve ortaya çıkan sorunların çözümünde kullanılması.

Devletin, yarattığı çatışmayı sağlayan kültür deformasyonu nedeniyle tüm taraflardan özür dilemesi toplumsal iyileşme için çok önemli bir adım olacaktır. Derneğimiz bunu sağlayacak kampanyalar yapmalıdır.

İnsan hakları savunucuları yaşadıkları yerlerde geçmişle yüzleşme, hakikate ulaşma, yaşanan ayrımcılıklara müdahale, farklı grupların bir arada yaşamalarını sağlamak için okuma ve diyalog grupları kurabilir.

Farklı olanların kimlik ve kültürünün kabul edilmesi, görünür kılınması ulaşılabilir hale gelmesi, korunup, geliştirilmesi için günlük hayatın her alanına müdahale edilmeli.

Hakların haklarını anlatacak gerçekteşmesini sağlayacak araçlar yaratılmalı.

Barış sürecine karşı çıkan ve/veya eleştirel yapan kişi ve gruplarla diyalog kurulmalı.

Yok, edilmiş, doğal, tarihsel ve kültürel yapıların kazanılması ve geliştirilmesi. Yok, edilen ormanların yerine konması için fidan kampanyası düzenlenmesi.

Genel öneriler:

Kurulacak komisyonların özel yasa ve yetkilerinin olması gerekiyor.

Bu süreçte insan hakları ilkeleri temelinde çalışmalar yürütülmelidir.

Eleştiril tutumumuzu korumalıyız.

İnsan hakları örgütleri kendi izleme mekanizmalarını kurmalı

İmralı Adası ve Kandil ziyaret edilmeli

İHD'nin taleplerinin ilgili yerlere iletilmesi

Hak ne ise onu açıkça savunmalıyız.

Bugün itibariyle toplumun geniş kesimlerince desteklenen hatta geçmişte negatif tutum içerisinde olan kişilerin desteklemesi sonucu olumlu seyreden barış süreci hassas olması nedeniyle risk ve tehlikelere açık bir durumda

Merkez Yönetim Kurulu bu sürece ilişkin uygun bir yapılanma ile çalışmalıdır.

Linç olayları birkaç kişinin gerçekleştirdiği münferit vakalar değildir. Aksine, bu tür olaylar üzerinde arkasında devletin paramiliter güçleri yer alıyor.

Hükümete imzaladığı ve çekince koyduğu sözleşmelerden çekincelerin kaldırması konusunda ısrarlı olmalıyız.

Anayasa İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine dayanan ve sosyal hakları hedefleyen bir içeriğe sahip olması gerekiyor.

Yaşanan sorunların ortak olduğu dile getirilmeli.

Belirli periyotlarla bir araya gelinip fikir alışverişinde bulunulmalı.

Barış için ne yapabiliriz, ne yapabiliriz sorularına cevap vermek üzere bir araya geldik cümlesiyle başlanmalı